

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันวิทยาการต่าง ๆ ได้มีการแตกแขนงและสาขาวิชาออกไปอย่างมากมายจนทำให้เกิดประเด็นที่ถกเถียงกันและหาข้อสรุปได้ยากว่า วิชาการสาขาใดบ้างที่จัดอยู่ในสาขาสังคม-ศาสตร์ ทั้งนี้ เนื่องจากวิชาการสาขาต่าง ๆ มักจะมีพรมแดนที่เหลื่อมล้ำกันจนยากที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้นักวิชาการไทยยังไม่มี การตกลงกันให้แน่นอนว่า สังคมศาสตร์ควรมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด ประกอบกับการจัดการศึกษาในแต่ละระดับต่าง ๆ ก็มีปรัชญาและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางและประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. หลักการและขอบเขตของสังคมศาสตร์
  2. ปรัชญาและเป้าประสงค์ของบัณฑิตศึกษา
  3. การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  4. ความเป็นมาของบัณฑิตศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  6. การวิจัยแบบ เทคนิค เดลฟาย
1. หลักการและขอบเขตของสังคมศาสตร์

นับตั้งแต่มีการวิเคราะห์และแบ่งหมวดหมู่วิชาการต่าง ๆ ขึ้น ทำให้วิทยาการในโลกถูกแบ่งออกเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และศาสตร์ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางจิตใจและวัฒนธรรม ซึ่งศาสตร์ประเภทหลังนี้ได้ถูกจำแนกออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ประเภทแรก เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นเอกชนไม่เกี่ยวข้องกับมนุษย์คนอื่น ๆ และประเภทที่สอง เป็นศาสตร์ที่ถือว่ามนุษย์ เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมของกลุ่มนี้เรียกว่า ปรากฏการณ์ทางสังคม และศาสตร์ที่ตีความกิจกรรมดังกล่าวก็คือ "สังคมศาสตร์" (Social Sciences) ดังนั้น สังคมศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ทางจิตใจหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ เอกชนในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม (Seligman 1930: 3)

สำหรับความหมายของ สังคมศาสตร์ นั้น Nisbet (1974: 984) กล่าวว่า หมายถึง ศาสตร์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในด้าน เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม และ Mackenzie (1966: 7-8) กล่าวว่า สังคมศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและลักษณะของ สังคมมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของมนุษย์แต่ละบุคคล และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ฉะนั้นถึงแม้ว่าสังคมศาสตร์จะถูกแบ่งออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ โดยมี ประวัติศาสตร์ จดหมายเหตุ และวิธีการศึกษาค้นคว้าของตนเองก็ตาม แต่สาขาวิชาเหล่านั้นก็มี ลักษณะคาบเกี่ยวกัน และไม่สามารถขีดเส้นแบ่งระหว่างสาขาวิชาได้อย่างชัดเจน

ขณะเดียวกัน พระยาอนุমানราชชน (ใน ส.ศ.ช., สารานุกรม 2515: 11-12) ได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ ออกเป็น 3 พรหมแดนแห่งความรู้ คือ แดนวิทยาศาสตร์ (Natural Sciences) เพื่อรู้ธรรมชาติ แดนสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เพื่อรู้สังคม และ แดนมนุษยศาสตร์ (Humanities) เพื่อรู้ตนเอง และพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตยประพันธ์ (ใน ส.ศ.ช., สารานุกรม 2515: 3-8) ทรงอธิบายว่า สังคมศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษามนุษย์ในแง่ความสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาที่เป็นสังคมศาสตร์ล้วน ๆ คือ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และ เศรษฐศาสตร์ กับสาขาวิชาที่มีลักษณะคาบเกี่ยวระหว่างสังคมศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ จิตวิทยา และมานุษยวิทยา เป็นต้น

สนิท สมัยการ (2524: 195) ได้กล่าวถึงสังคมศาสตร์ว่า มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

1. ความหมายอย่างกว้าง สังคมศาสตร์ หมายถึง วิชาการสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม ซึ่งตามความหมายนี้ สังคมศาสตร์จึงรวมถึงสาขาวิชาในทางมนุษยศาสตร์ บางวิชาเช่น ประวัติศาสตร์ และปรัชญา นอกจากนี้ยังรวมเอาความรู้ เชิงปฏิบัติหรือวิชาการที่เป็นวิชาชีพด้วย เช่น กฎหมาย และพาณิชยศาสตร์ เป็นต้น

2. ความหมายอย่างแคบ สังคมศาสตร์หมายถึง วิทยาศาสตร์สังคมที่มีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ดังนั้นสาขาวิชาที่จัดอยู่ในกลุ่มมนุษยศาสตร์และกลุ่มวิชาชีพจึงถูกตัดออกไป ทำให้สาขาวิชาที่จัดว่าเป็นสังคมศาสตร์เหลืออยู่ไม่มากนัก อันได้แก่ มานุษยวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ รัฐศาสตร์

(สมัยใหม่) และประวัติศาสตร์

นอกจากที่กล่าวแล้ว Chase (1956: 20) ได้แบ่งสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ ออกเป็นมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม จิตวิทยาสังคม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และ Winchell (1967: 432) กล่าวถึงขอบเขตของสังคมศาสตร์ว่า ประกอบด้วย วิชาการศึกษา สังคมศึกษา มานุษยวิทยา นิยายปรัมปรา ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี สถิติ เศรษฐศาสตร์กับ ธุรกิจ รัฐศาสตร์กับการปกครอง กฎหมาย และภูมิศาสตร์ เป็นต้น และ United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO 1970: 275) ก็กำหนดให้ สาขาวิชาการธนาคาร การพาณิชย์ เศรษฐศาสตร์ คห เศรษฐศาสตร์ สถิติ ภูมิศาสตร์ ชาดิพันธุวิทยา การทูต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยา สังคมสงเคราะห์ วารสารศาสตร์ การศึกษา และสาขาวิชาอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นสาขาสังคมศาสตร์

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สังคมศาสตร์ คือศาสตร์ที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมของ มนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ตัวมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อค้นหาหลักการและกฎเกณฑ์แห่งพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ด้วยเหตุนี้สังคม- ศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้างขวาง และมีเส้นแบ่งระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างเลื่อน- ลาง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สังคมศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากมีเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่เดียวกัน คือมนุษย์ในสังคม (จี.วิลเลียม สกินเนอร์ ใน จี.วิล- เลียม สกินเนอร์, บรรณาธิการ 2499: 5) นอกจากนั้นสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ยัง อาจจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มสังคมศาสตร์บริสุทธิ์ที่ไม่ใช่กลุ่มวิชาชีพ (Non Professional) เช่น รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ และกลุ่มสังคมศาสตร์ที่เป็น วิชาชีพ (Professional) เช่น พาณิชยศาสตร์ การธนาคาร นิติศาสตร์ วารสารศาสตร์ และการศึกษา เป็นต้น

อนึ่งการที่ในปัจจุบันสังคมศาสตร์ได้รับการยอมรับว่ามีฐานะเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง เพราะ

1. หลักการต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ในฐานะที่เป็นวิชา (disciplines) นั้น เป็นหลักการที่สามารถยอมรับได้ว่ามีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุผลที่ว่า

1.1 หลักการและวิธีการต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์มีลักษณะที่สอดคล้องด้วยหลัก

ของเหตุผล (logical consistency)

1.2 หลักการต่าง ๆ สามารถพิสูจน์ทดลองหรืออาจเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (empirical test) หากแต่การทดลองทางสังคมศาสตร์นั้นไม่สามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้เหมือนเช่นการทดลองทางวิทยาศาสตร์

2. หลักการต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์มีลักษณะ เป็นหลักการที่ได้รับการสะสมต่อเนื่อง (accumulative continuity)

3. สังคมศาสตร์มีอำนาจที่จะคาดการณ์อนาคต (power of prediction) ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของความเป็นศาสตร์ แต่การคาดการณ์ทางสังคมศาสตร์จะเป็นไปในแบบของความน่าจะเป็น (probability) ซึ่งต่างกับทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่การคาดการณ์จะมีลักษณะของความแน่นอน (certainty) สูงกว่า (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ 2508 : IV-V)

สำหรับหลักการและจุดมุ่งหมายของสังคมศาสตร์นั้น เสน่ห์ จามริก (2526: 3-11, 2527: 16-17) แสดงความเห็นพอสรุปได้ว่า สังคมศาสตร์ในฐานะที่เป็นศาสตร์ย่อมไม่อาจยึดมั่นอยู่กับสภาวะที่เป็นอยู่ตลอดไป เพราะในที่สุดแล้วสังคมมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาซึ่งเป็นวัฏจักรชีวิตสังคม ฉะนั้นแก่นสำคัญของสังคมศาสตร์ก็คือการเปลี่ยนแปลง และมีภารกิจโดยตรงที่จะต้องพยายามเข้าใจกฎแห่งการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ตามมา หรืออาจกล่าวได้ว่าสังคมศาสตร์มีภารกิจทางวิชาการที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ภารกิจว่าด้วยสภาวะทางความรู้ โดยนัยนี้ สังคมศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพทางสังคมทั้งระบบ และทำความเข้าใจถึงความหมายของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงแต่ละตอน ตลอดจนพลังปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ต้องเป็นการแสวงหาความเข้าใจทั้งในลักษณะเฉพาะด้าน เฉพาะ เรื่องในระดับ เจาะลึก และในลักษณะการเชื่อมโยงบูรณาการสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงภาพทั้งระบบและกระบวนการสัมพันธ์ภาพทางสังคม เป็นส่วนรวม

2. ภารกิจว่าด้วยพันธะทางสังคม กล่าวคือ สังคมศาสตร์ในฐานะที่เป็นวิชาชีพ และเป็นสถาบันสังคมส่วนหนึ่ง นอกจากจะต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในเนื้อหาสาระและขอบข่าย

ขององค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์แล้ว ประเด็นสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็คือ เรื่องบทบาทของค่านิยมในสังคม เพราะในที่สุดแล้วสังคมศาสตร์เป็นเรื่องของการศึกษาวิเคราะห์อันมีผลสรุปเป็นการวินิจฉัยคุณค่าที่ทำให้สังคมศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทาง หรือวิธีการตัดสินใจ และการกระทำของมนุษย์ เพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่พึงประสงค์ ด้วยเหตุนี้สังคมศาสตร์จึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับทฤษฎีและการศึกษาวิจัยในฐานะที่เป็น เครื่องมือสำคัญในการวางแผนทางการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องของสังคม

จากหลักการและขอบเขตของสังคมศาสตร์ดังกล่าว ปรากฏว่าในปัจจุบันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าทางสังคมศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 แนว คือ แนวที่หนึ่ง เห็นว่าสังคมศาสตร์เป็นเพียงการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล และสัมพันธภาพทางสังคมเท่านั้น ส่วนแนวที่สอง มองสังคมศาสตร์ในแง่ของการศึกษาหาความเข้าใจปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อให้นักพบกฎต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการความเป็นมาของสังคมทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อพยากรณ์สภาพหรือเหตุการณ์ในอนาคตอันจะมีมา และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวางแผนทางการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ของสังคม

2. ปรัชญาและเป้าประสงค์ของบัณฑิตศึกษา

บัณฑิตศึกษา มาจากคำว่า Graduate Study ซึ่ง วิจิตร ศรีสอน (ใน ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 77-78) กล่าวว่า หมายถึง การศึกษาที่สูงกว่าปริญญาตรีและเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่เป็นบัณฑิตแล้ว และเท่าที่มีการจัดการศึกษาระดับนี้ในประเทศไทยมี 3 ระดับ คือ

1. ระดับประกาศนียบัตร ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันในแต่ละสถาบัน เช่น ประกาศนียบัตรวิชาเฉพาะ ประกาศนียบัตรชั้นสูง และประกาศนียบัตรบัณฑิต เป็นต้น
2. ระดับปริญญาโท
3. ระดับปริญญาเอก ซึ่งลักษณะปริญญาในปัจจุบันแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ปริญญาเอกทางด้านปรัชญา Doctor of Philosophy (Ph.D) และปริญญาเอกเฉพาะสาขาวิชาชีพ เช่น Doctor of Education (Ed.D.) เป็นต้น

สำหรับในต่างประเทศในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาระดับหลังปริญญาโทแต่ไม่ถึงปริญญา

เอก เนื่องจากไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น Specialist Certificate, Graduate Diploma และ Professional Diploma เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาทางระหว่างปริญญาโทกับปริญญาเอก โดยมีหลักสูตร 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่ง เมื่อเรียนจบแล้วจะไปเรียนต่อระดับปริญญาเอกไม่ได้ และ แบบที่สอง สามารถไปเรียนต่อระดับปริญญาเอกได้ เช่นที่ Teacher's College ใน Columbia คนที่จบ Preliminary Examination แล้วและอยู่ในระหว่างการทำ Project หรือวิทยานิพนธ์จะได้รับ Professional Diploma เพื่อนำไปประกอบอาชีพก่อน และปัจจุบันประเทศไทยก็มีการจัดการศึกษาระดับนี้เช่นกัน เรียกว่า ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งในสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดการศึกษาระดับหลังปริญญาเอกอีก ซึ่งเรียกว่า Post Doctoral Program

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า บัณฑิตศึกษา เป็นหลักสูตรหรือ โปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่จบปริญญาตรีแล้ว และในบางครั้งอาจเรียกว่า การศึกษาหลังปริญญาตรี (Post-Graduate หรือ Post-Bachelor) (สุนทร โคตรบรรเทา 2529-2530: 7)

ถึงแม้ว่าการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะแบ่งออกเป็นระดับต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะและจุดเน้นที่แตกต่างกันก็ตาม แต่บัณฑิตศึกษาในทุกระดับล้วนมีลักษณะทั่วไปร่วมกัน 4 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาที่มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) และมีจุดมุ่งหมายหลักที่จะ เสริมสร้างความรู้อย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. การศึกษาที่มุ่งเน้นการวิจัยค้นคว้า (Research Oriented) เช่น ปัจจุบันในประเทศไทยอังกฤษมีหลายสาขาวิชาที่คนจบปริญญาตรี เกียรตินิยมสามารถเรียนต่อได้ โดยการทำวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และถ้าจำเป็นต้องเรียนรายวิชาใดก็ เพียงเพื่อเสริมความรู้ในการทำวิจัย เท่านั้น โดยไม่ถือเอาความสมบูรณ์อยู่ที่รายวิชาที่เรียน
3. การศึกษาที่มุ่งเน้นเรื่องวิชาชีพโดยเฉพาะ (Professionalization) หรือเพื่อผลิตผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ชำนาญการในวิชาชีพใดวิชาหนึ่ง
4. การศึกษาที่มุ่งสร้างนักวิชาการที่มีขีดความสามารถทางวิชาการสูงพอที่จะ เป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาของคนได้ (Scholarship)

จากลักษณะทั่วไปของบัณฑิตศึกษาดังกล่าว ในการจัดหลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษา ระดับนี้ จึงมีโครงสร้างการจัดที่ประกอบด้วยลักษณะ Specialization, Research และ Professionalization เป็นรากฐานอยู่เสมอ (วิจิตร ศรีสอาน, ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 80-84)

สำหรับปรัชญาของบัณฑิตศึกษานั้น กานดา ณ กลาง (2522: 41) กล่าวว่า หลักปรัชญาทั่วไปของบัณฑิตศึกษานั้นไม่ควร เป็นการถ่ายทอดวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นการศึกษาที่ปลุกคนขึ้นมา (Arouse the whole man) และให้พลังกำลังในด้านความคิดแก่เขา เพื่อให้เขาจะได้ไปปลุกความสนใจในการแสวงหาความรู้ในสาขาวิชาเฉพาะของเขาขึ้นมาอีก ดังนั้น ความเป็นตัวของตัวเอง ความมีเอกลักษณ์ ความลึกซึ้ง การเสาะแสวงหา และความตื่นตัวทั้งหลายทั้งปวงจึง เป็นคุณลักษณะประจำของบัณฑิตศึกษา

สำหรับการแสวงหาและการถ่ายทอดความรู้หรือความจริงในระดับบัณฑิตศึกษานั้น วิทย์ วิศทเวทย์ (ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 68-69) กล่าวว่า ควรเป็นการแสวงหาความรู้ใหม่ และควรเป็นความรู้หรือความจริงที่บริสุทธิ์ ทั้งนี้โดยอาจารย์และนิสิตนักศึกษาจะต้องอยู่ในช่วงต่อระหว่างพรมแดนของความจริงและความไม่จริง ฉะนั้นการถ่ายทอดความรู้จึงควร เน้นที่การ เสนอทฤษฎีหรือการผลิตความคิดมากกว่าการประยุกต์ความคิด และที่สำคัญที่สุดคือ ควรจะเป็นการสอนให้รู้จักที่มาของทฤษฎีหรือความจริง และวิธีพิสูจน์ว่าความจริงอันนั้นจริงหรือ เท็จมากกว่าที่จะ เน้นตัวความจริง

นอกจากที่กล่าวแล้ว นิพนธ์ ศศิธร (2524: 13) ให้ความเห็นว่า ปรัชญาของบัณฑิตศึกษาควรมีลักษณะผสมผสานระหว่างปัญญาหรือความรู้ที่สูงส่งหรือดำดิ่งลึกซึ้ง (vertical) กับการมองเห็นภาพของสาขาอื่น ๆ ด้วย (versatile) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสายหยุด จำปาทอง (ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 56-57) ที่ว่า การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กันอยู่ระหว่างความรู้ที่ลึกซึ้งกับความรู้ที่กว้างขวาง เพราะเราคงไม่ต้องการให้บัณฑิต เป็นคนที่คับแคบทางวิชาการ และไม่สามารถเปิดใจรับความคิดเห็นของใคร

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาก็คือ การกระตุ้นให้เกิดความสงสัย และอยากรู้อยากเห็น รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าให้เกิดความลึกซึ้งและเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งนี้โดยอยู่บนพื้นฐานของการมองด้วยสายตาที่กว้าง ไม่คับแคบ เฉพาะแต่ในสาขาวิชาของคน ทั้งนี้ เพื่อ เป็นการบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่และความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาต่าง ๆ

จากลักษณะทั่วไปและปรัชญาของบัณฑิตศึกษาดังกล่าว จะพบว่า เป้าประสงค์ของบัณฑิตศึกษาเกี่ยวข้องกับคำว่า "ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง" และ "การวิจัย" กล่าวคือ มุ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง และให้มีความสามารถในการวิจัย ดังที่ ไทซูร์ย์ ลินลาร์ตัน (ใน ไทซูร์ย์ ลินลาร์ตัน, รวบรวม 2526: 117-119) กล่าวว่า โดยทั่วไป เป้าประสงค์ของบัณฑิตศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 สายใหญ่ ๆ คือ

1. สายวิชาการ (Academic) เป้าประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรด้านวิชาการ เช่น ผู้สอนในมหาวิทยาลัย และนักวิจัยหรือนักวิชาการ (Researcher or Scholar) เป็นต้น ฉะนั้นหลักสูตรในสายนี้จึง เน้นหนักทางด้านการศึกษาวิจัย เป็นสำคัญ หรือการวิจัยผสมกับการเรียนรายวิชา ทั้งนี้ เพื่อ เป็นการสร้างความรู้ใหม่และความก้าวหน้าทางวิชาการ

2. สายวิชาชีพ (Professional) มีเป้าประสงค์เพื่อผลิตผู้ชำนาญการเฉพาะเรื่อง (Specialist) ซึ่งหลักสูตรสายนี้จะเน้นหนักทางด้านการศึกษาฝึกฝน เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะสาขา ไม่เน้นการศึกษาวิจัย เหมือนสายวิชาการ

การที่จะบรรลุปรัชญาและ เป้าประสงค์ของบัณฑิตศึกษานั้น Walters (1970: 2-20) มีความเห็นว่า มีปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ อันได้แก่ การบริหาร คณาจารย์ ห้องสมุด และ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ด้านการบริหาร อธิการบดีและคณะผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้การสนับสนุน การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาอย่างจริงจัง คณะ และภาควิชา จะต้องให้ความสำคัญต่อการวิจัยโดยยอมรับในเรื่องการลดภาระงานสอนของคณาจารย์ เพื่อให้มีเวลาให้คำปรึกษาแก่นิสิตนักศึกษา ขณะเดียวกันสถาบันจะต้องมีการจัดองค์การบริหารที่เหมาะสม รวมทั้งคณบดี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร คณาจารย์บัณฑิตศึกษา และคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา จะต้องร่วมมือกันในการรักษามาตรฐานของบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ ชีนจิต ชุมพรหม (2513: 47-49) ได้กล่าวถึงการบริหาร การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสหรัฐอเมริกาว่า ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดำเนินการโดยเฉพาะ

ซึ่งแยกจากการสอนชั้นปริญญาตรี เรียกว่า บัณฑิตวิทยาลัย (Graduate School) มีฐานะเทียบเท่าคณะ โดยมี คณบดี เป็นหัวหน้าในการดำเนินการ เพื่อรักษามาตรฐานของอาจารย์ หลักสูตร การรับสมัคร ตลอดจนข้อกำหนดในการรับปริญญา อันเป็นการทำหน้าที่ด้านการบริหารและด้านวิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่กระทำโดยผ่านคณะกรรมการที่เรียกว่า คณะกรรมการบริหาร (Administration Officers) และ คณะกรรมการวิชาการ (Graduate Faculty หรือ Graduate Council) และในแต่ละคณะก็จะตั้งคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา (Graduate Committee) เพื่อประสานงานและดำเนินการในแต่ละคณะด้วย

คณาจารย์บัณฑิตศึกษา อาจารย์ควร เป็นผู้ที่สนใจในกิจกรรมการวิจัยซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา และ อูทีย์ เลาหวิเชียร (2523: 698) มีความเห็นว่า คณาจารย์บัณฑิตศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิ มีประสบการณ์ในการวิจัย และมีผลงานทางวิชาการในลักษณะที่เรียกว่า Academic Productivity โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเป็นผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับวิชาที่สอน รวมทั้งจะต้องเป็นผู้ที่สนใจติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการทั้งในทางทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังควรเป็นผู้ที่มีความกระฉ่งในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะธรรมชาติที่ชี้ชัดที่สุดถึงคุณภาพของบัณฑิตศึกษานั้น อยู่ที่คณาจารย์ ดังคำกล่าวที่ว่า "Great teachers are the beginning of University development" (วิจิตร ศรีสอ้าน 2515: 30) และ ชื่นจิต ชุมพรหม (2513: 49) กล่าวเพิ่มเติมว่า คณาจารย์บัณฑิตศึกษาไม่ควรจะมีชั่วโมงสอนมากเกินไป เพราะนอกจากจะมีหน้าที่สอนแล้วยังต้องมีการทำวิจัยหรืออาจต้องควบคุมวิทยานิพนธ์ด้วย

ห้องสมุด สถาบันที่จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาควรมีห้องสมุดที่เหมาะสม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2513: 28-29) กล่าวถึงบัณฑิตวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาว่า มีการเน้นคุณภาพของห้องสมุดมาก เพราะห้องสมุดเป็นแหล่งที่จะเพิ่มความ คิดเห็นแบบต่าง ๆ แก่นิสิตนักศึกษา และห้องสมุดบัณฑิตศึกษาไม่ควรจะมีแต่เพียงตำราเท่านั้น แต่จะต้องรวมถึงหนังสือที่แสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะวารสารทางวิชาการที่จะทำให้ทราบความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอ นอกจากนั้นควรที่จะต้องมีการส่งเสริมบรรณารักษ์ให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพด้วย เพราะคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือในการค้นคว้าวิจัยจากบรรณารักษ์ เป็นอันมาก

สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อันได้แก่ อุปกรณ์การเรียนการสอน และสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่ง สลิตย นียมญาติ (2522: 2520) กล่าวว่า นอกจากห้องเรียนธรรมดาแล้วควรจะต้องมีห้องสัมมนาพิเศษสำหรับกลุ่มย่อย ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการทางการวิจัย ห้องอ่านหนังสือสำหรับนิสิตนักศึกษา และห้องประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น อนึ่ง การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาที่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่าระดับปริญญาตรี และนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะต้องมีเงินเพียงพอที่จะทำการศึกษางานสำเร็จ และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้นิสิตนักศึกษาพะวงเรื่องการทำงานหาเงิน มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องให้ทุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ดังเช่น มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาให้ทุนการศึกษา เช่น ทุนผู้ช่วยสอนหรือบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการสอน (Graduate Teaching Assistant) ทุนผู้ช่วยวิจัย (Graduate Research Assistant) ซึ่งอาจเป็นงานวิจัยตามข้อสัญญาระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์การรัฐบาลหรือบริษัทอุตสาหกรรม (Special Graduate Research) โดยการวิจัยทั้ง 2 อย่างนี้อาจจะนับเป็นหน่วยกิตในการทำปริญญาด้วยก็ได้ (ชินจิต ชุมพรหม 2513: 52-53)

นอกจากปัจจัยสำคัญ 4 ประการดังกล่าวแล้วยังมีปัจจัยสำคัญที่มีอาจจะเลยได้เช่น นิสิตนักศึกษาหรือผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษา และ การเรียนการสอน ซึ่งพอกกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

นิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จากรายงานสรุปผลการประชุม เสริมสมรรถภาพบัณฑิตศึกษาศาสตร์ ครั้งที่ 1 (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 3) ได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของนิสิตบัณฑิตศึกษาว่า ควรเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ช่างสังเกต วิเคราะห์หาเหตุผลอยู่เสมอ เป็นผู้ที่มีความรู้กว้างครอบคลุมสาระสำคัญในสาขาวิชาของตนอย่างพอเพียง รวมทั้งต้องเป็นผู้ที่มีวิธึสืบเสาะวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นและสามารถในการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้นิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะต้องมีเป้าหมายในอนาคตที่ชัดเจนว่าต้องการเป็นอะไร ประกอบอาชีพลักษณะใด และทราบว่าการเรียนระดับบัณฑิตศึกษาจะสนองความมุ่งมั่นในแผนชีวิตของตนได้อย่างไร รวมทั้งจะต้องมีความกล้าที่จะแสดงออกในลักษณะที่เรียกว่า aggressive (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2530: 101)

การเรียนการสอน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2513: 27-29) กล่าวว่า การเรียนการสอนควรมีลักษณะ เป็นการสัมมนาที่นิสิตนักศึกษามีสิทธิเต็มที่ที่จะได้แย้งแสดงเหตุผลกับผู้สอน

หน้าที่ที่สำคัญของผู้สอนมิใช่การสอน แต่ควรเป็นการทำให้มีลึคนักศึกษารู้จักคิดคำถาม และ เข้าใจ ว่าคำตอบมีหลายอย่าง โดยจะต้องเปรียบเทียบกันระหว่างคำตอบลักษณะต่าง ๆ ส่วนเนื้อหา วิชาควรเป็นวิชาทฤษฎี (Theory) และระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) และ ควรเป็นการศึกษาในลักษณะ Dynamic Analysis และซึ้นจิต ชุมพรหม (2513: 50) กล่าวถึงธรรมชาติของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาว่าส่วนใหญ่ประกอบด้วย การเรียนในชั้นเรียน (course work) การสัมมนา (seminar) การวิจัย (research หรือ dissertation) การศึกษาด้วยตนเอง (individual study) และ Thesis เป็นต้น ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับ เป้าประสงค์ของ โปรแกรมการศึกษาแต่ละ โปรแกรมว่าจะมุ่งผลิตบัณฑิตในลักษณะใดด้วย

3. การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสำนักฝึกวิชาข้าราชการพลเรือนขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ. 2445 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น "โรงเรียนมหาดเล็ก" ครั้งถึงวันที่ 1 มกราคม 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็น "โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ซึ่งเปิดสอนในแผนกครู แผนกแพทย์ แผนกกฎหมาย แผนกรัฐประศาสนศึกษา แผนกการทูต แผนกพานิชยการ แผนกการกลีกรรม และแผนกยันตรศึกษา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะขยายการศึกษาของโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงมีพระบรมราชโองการประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2459 โดยเมื่อแรกตั้งได้แบ่งออกเป็น 4 คณะคือ คณะแพทยศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการก้าวหน้าขึ้น เป็นลำดับ และเมื่อปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เป็นครั้งแรก โดยระบุให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคลอยู่ในความควบคุมของสภามหาวิทยาลัย และให้เป็นสถานศึกษาค้นคว้า ในศาสตร์ต่าง ๆ โดยมุ่งที่จะส่งเสริมวิชาชีพชั้นสูง และทะนุบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยมีสิทธิ์ ให้ปริญญาบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิต และอนุปริญญาในสาขาวิชาที่เปิดสอน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520: 1-4)

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2477 แล้ว ในปี พ.ศ. 2482 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้ออกระเบียบการและหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท อันได้แก่ หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาบาลี และประวัติศาสตร์ กับ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ และชีววิทยา โดยมีผู้สมัคร เข้าศึกษาในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เป็นครั้งแรกในปีนั้นเช่นกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 ก็มีการเปิดสอนปริญญาโทในคณะวิศวกรรมศาสตร์เพิ่มอีก 1 คณะ ปี พ.ศ. 2506 เริ่มเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง (ปัจจุบัน เรียกว่าประกาศนียบัตรบัณฑิต) เป็นครั้งแรกในสาขาวิชาภาษาไทย และประวัติศาสตร์ ส่วนหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต เปิดสอนครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 ในสาขาวิชาภาษาไทยและจิตวิทยาการศึกษา (วรรณวิมล ทิพย์สุน 2530: 15-17, 37, 53)

เนื่องจากการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในระยะแรก มีลักษณะที่ว่า เมื่อแผนกวิชาในคณะใดมีความพร้อมก็เสนอขออนุมัติ เปิดสอนต่อที่ประชุมคณบดี เพื่อดำเนินการตามลำดับ ไม่มี การกำหนดมาตรฐานและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เป็นแนวทางเดียวกัน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2502 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อทำหน้าที่พิจารณา มาตรฐาน หลักสูตรการศึกษาและระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย ด้วย เหตุนี้ บัณฑิตวิทยาลัยจึงได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการตามพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2505 โดยมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบงานระดับบัณฑิตศึกษาทั้งหมดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520: 66)

ปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัยมีหน้าที่หลัก คือ

1. เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานระหว่างภาควิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา
2. ควบคุมมาตรฐานทางวิชาการของการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา
3. สนองนโยบายของมหาวิทยาลัยในด้านการผลิตนักวิชาการ นักวิจัย และนักบริหารที่มีความรู้สูงกว่าปริญญาตรี และให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน
4. ปรับปรุงและส่งเสริมงานบัณฑิตศึกษาในรูปแบบของสหสาขาวิชา
5. สนับสนุนอาจารย์และนิสิตบัณฑิตศึกษาทำการค้นคว้าและวิจัยในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย 2529 ก: 2)

สำหรับการดำเนินงานของบัณฑิตวิทยาลัยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

ด้านการบริหาร บัณฑิตวิทยาลัยดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522 และประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ และคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาในบัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2522 (อ้างอิงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย 2527 ก: ข, ค) ซึ่งบริหารงานโดยคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ประกอบด้วย คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองอธิการบดี 1 คน คณบดีของคณะที่เปิดสอนในบัณฑิตวิทยาลัย และคณาจารย์บัณฑิตศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ และกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์ ซึ่งหัวหน้าภาควิชาในแต่ละกลุ่มสาขาวิชาเลือกตั้งกลุ่มละ 4 คน เป็นกรรมการ มีรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คนหนึ่งซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยคณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจหน้าที่วางนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย วางระเบียบและออกข้อบังคับ อนุมัติโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีจากเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย และควบคุมมาตรฐานการศึกษาระดับต่าง ๆ ในบัณฑิตวิทยาลัยให้สอดคล้องกับระเบียบการศึกษาที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด
2. คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย ประกอบด้วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน คณบดีของคณะที่เปิดสอนในบัณฑิตวิทยาลัยซึ่งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยเลือกตั้งจำนวน 3 คน และคณาจารย์บัณฑิตศึกษาซึ่งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยเลือกตั้งจากกลุ่มสาขาวิชาละ 1 คน เป็นกรรมการ และรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยคนหนึ่งซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยคณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจหน้าที่วางระเบียบข้อบังคับของบัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา และจัดทำโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีจากเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อนำเสนอคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย และมีหน้าที่เสนอรายชื่อบัณฑิตวิทยาลัยที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรต่อสภามหาวิทยาลัย ตลอดจนการจัดดำเนินการศึกษาให้เป็นไป

ตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของบัณฑิตวิทยาลัย รวมทั้งให้คำปรึกษาและความเห็นแก่คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยในกิจกรรมของบัณฑิตวิทยาลัย

๓. คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ ประกอบด้วยคณบดีของแต่ละคณะ ที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาเป็นประธาน หัวหน้าภาควิชาที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณาจารย์บัณฑิตศึกษา ซึ่งคณบดีแต่งตั้งจำนวนกึ่งหนึ่งของหัวหน้าภาควิชาเป็นกรรมการ และอาจารย์บัณฑิตศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งคณบดีแต่งตั้ง เป็นกรรมการและเลขานุการ

ส่วนคณะที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาเฉพาะหลักสูตรร่วม เพียงหลักสูตรเดียว คณะกรรมการประกอบด้วย คณบดีของคณะนั้น ๆ เป็นประธาน คณาจารย์บัณฑิตศึกษาจำนวน 2 คน เป็นกรรมการ โดยได้รับการแต่งตั้งจากคณบดี และอาจารย์บัณฑิตศึกษาคนหนึ่งซึ่งคณบดีแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะมีหน้าที่พิจารณาเสนอรายชื่ออาจารย์ประจำที่เปิดสอนอยู่ในระดับบัณฑิตศึกษา และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด เพื่อให้บัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นคณาจารย์บัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ยังมีหน้าที่พิจารณาหลักสูตร แก้ไขปรับปรุงหลักสูตรให้ ความเห็นชอบ โครงร่างและหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนิสิต การสอน การวิจัย การจัดตารางสอน การจัดตารางสอบ การพิจารณาผลสอบประจำภาคการศึกษา การประเมินผลการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งการจัดทำโครงการใช้จ่ายเงินประจำปีสำหรับบัณฑิตศึกษาประจำคณะจากเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย

4. คณะกรรมการบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชา ประกอบด้วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เป็นประธาน คณบดีของคณะที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้อำนวยการสถาบันที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าภาควิชาในสาขาวิชาที่ประมวลกัน เป็นหลักสูตรสหสาขาวิชา คณาจารย์บัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาที่ประมวลเข้าด้วยกัน เป็นหลักสูตรสหสาขาวิชา ซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งจำนวนกึ่งหนึ่งของหัวหน้าภาควิชา ดังกล่าว เป็นกรรมการ และอาจารย์บัณฑิตศึกษาคนหนึ่งซึ่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้ง เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีหน้าที่พิจารณา เรื่องต่าง ๆ เพื่อนำเสนอบัณฑิตวิทยาลัยหรือคณะกรรมการบริหารแล้วแต่กรณี ได้แก่ การพิจารณาแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร ให้ความเห็นชอบ โครงร่างและหัวข้อวิทยานิพนธ์ ประสานงานด้านการบริหารและวิชาการที่ เกี่ยวกับการรับ

นิสิตใหม่ การสอนการวิจัย การจัดตารางสอน การจัดตารางสอบ ตลอดจนจัดทำโครงการใช้
 จ่ายเงินประจำปีสำหรับบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาจาก เงินงบประมาณแผ่นดิน และ เงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย

เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรนั้น นอกจากแหล่งเงินได้ที่เรียกว่างบประมาณแผ่นดิน
 แล้ว ตามระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย การเงินและการงบประมาณเงินรายได้ของ
 มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2526 กำหนดให้บัณฑิตวิทยาลัยมีแหล่งเงินได้จากค่าน่วยกิตและค่าธรรมเนียม-
 เนียมการศึกษา ค่าสมัครสอบ ค่าขายใบสมัคร ค่าเอกสารลงทะเบียน ดอกเบี้ยพันธบัตรรัฐบาล
 ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร และบริษัทการเงิน และรายได้เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เรียกว่า เงินทุนบัณฑิต-
 วิทยาลัย (50 คำถาม-คำตอบ เกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529 : 26)
 และจากแหล่งเงินได้ทั้ง 2 แหล่ง บัณฑิตวิทยาลัยได้จัดสรรเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งใน
 ส่วนของสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัยและสนับสนุนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ดังนี้

1. จัดสรรให้บัณฑิตศึกษาประจำคณะและสหสาขาวิชาโดยตรง เงินจัดสรรส่วนนี้
 ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 เงินจัดสรรร้อยละ 60 เป็นเงินสนับสนุนการเรียนการสอนแก่บัณฑิตศึกษา
 ประจำคณะ และสหสาขาวิชา โดยเงินส่วนนี้บัณฑิตวิทยาลัย เป็นผู้ควบคุมการเบิกจ่ายในการจัด
 ซื้อวารสาร หนังสือ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน จัดซื้อวัสดุที่ใช้ในการผลิตเอกสารการเรียน
 การสอน และเป็นเงินอุดหนุนในการผลิตตำรา ชุดการเรียนการสอนและสื่อการสอน

1.2 เงินจัดสรรร้อยละ 40 เป็นเงินที่จัดสรรให้แก่สำนักงานบัณฑิตศึกษาประจำคณะ
 และสหสาขาวิชาเป็นผู้รับผิดชอบ และควบคุมการเบิกจ่ายในหมวดค่าจ้างชั่วคราว ค่าตอบแทน
 ค่าใช้สอยและค่าวัสดุ หมวดค่าครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง และหมวดเงินอุดหนุน

2. จัดเก็บไว้ที่บัณฑิตวิทยาลัย เพื่อใช้จ่ายร่วมกันของบัณฑิตศึกษาทุกสาขา โดยเงิน
 ส่วนนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 จ่ายเป็นทุนผู้ช่วยสอน/ผู้ช่วยวิจัย และทุนโครงการวิจัยร่วมกับฝ่ายวิจัย
 ของจุฬาฯ

2.2 จ่ายเป็นเงินกองกลางเพื่อใช้ร่วมกันของบัณฑิตศึกษาทุกสาขา เช่น โครง-
 การศึกษานอกสถานที่ ค่าใช้จ่ายในการทดสอบนิสิต เข้าศึกษา ค่าสมมนาคุณ และค่าเผยแพร่
 วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2.3 จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อเสริมการศึกษาส่วนกลางของบัณฑิตวิทยาลัย เช่น ค่าถ่ายไมโครฟิล์มวิทยานิพนธ์ โครงการจัดทำบทความวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

3. จัดสรรเงินให้หน่วยงานที่ส่งเสริมการผลิตบัณฑิตศึกษา อันได้แก่ สถาบันวิทยบริการ สถาบันภาษา และศูนย์เครื่องมือวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

4. จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อดำเนินงานในสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย เช่น เงินเดือน ค่าล่วงเวลา ค่าใช้สอย ค่าครุภัณฑ์ เป็นต้น

สำหรับการจัดการเรียนการสอนและการรักษามาตรฐานทางวิชาการนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จะดำเนินการผ่านคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ คณะกรรมการประสานงานบัณฑิตศึกษา และคณะอนุกรรมการประสานงานบัณฑิตศึกษาประจำคณะ โดยมีคณาจารย์ซึ่งคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ประจำคณะต่าง ๆ เสนอให้บัณฑิตวิทยาลัยแต่งตั้งเป็นคณาจารย์บัณฑิตศึกษาทำการสอน ซึ่งระเบียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย การแต่งตั้งคณาจารย์บัณฑิตศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2525 (อ้างถึงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย 2527 ก.ข) ได้กำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำของผู้ที่สมัครได้รับการเสนอชื่อให้เป็นผู้สอนระดับบัณฑิตศึกษา ว่า

1. ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิตหรือเทียบเท่า หรือ
2. ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิตหรือเทียบเท่า และมีผลงานทางวิชาการดีเด่น หรือ
3. เป็นผู้ชำนาญพิเศษ มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ

หลักสูตรการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นทางสายวิชาชีพ เพื่อให้ความรู้ และ/หรือฝึกฝนความชำนาญเพิ่มเติมในสาขาวิชาเฉพาะนั้น ๆ และเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะสิ้นสุดในตัวเอง ซึ่งต้องใช้เวลาในการศึกษาไม่ต่ำกว่า 2 ภาคการศึกษา และไม่เกิน 6 ภาคการศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรายวิชาบังคับและวิชาเลือกรวมกันไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต

2. หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับที่สูงกว่าชั้นปริญญาบัณฑิต โดยใช้เวลาการศึกษาไม่ต่ำกว่า 4 ภาคการศึกษา และไม่เกิน 10 ภาคการศึกษา มีหลักสูตร 2 แผนคือ

2.1 แผน ก. ประกอบด้วยการเรียนรายวิชาไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต และ
วิทยานิพนธ์ไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต โดยรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต

2.2 แผน ข. ประกอบด้วยการเรียนรายวิชาไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต และ
มีการสอบรวมยอด ไม่มีวิทยานิพนธ์

ทั้งนี้โดยผู้ที่จะสมัครเข้าศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต และปริญญาโทบัณฑิต
จะต้อง เป็นผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา
อื่นซึ่งให้ปริญญาเทียบ เท่าปริญญาบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีคุณสมบัติอย่างอื่นเพิ่มเติม
ตามที่ภาควิชาและบัณฑิตวิทยาลัยกำหนดขึ้น เป็นรายปี

3. หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการใน
สาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูงกว่าชั้นปริญญาโทบัณฑิต ซึ่งต้องใช้เวลาในการศึกษาไม่ต่ำกว่า 4
ภาคการศึกษา และไม่เกิน 10 ภาคการศึกษา โดยหลักสูตรมี 2 แผน คือ

3.1 แผน ก. แบ่งเป็น

3.1.1 นิสิตที่มีวุฒิปริญญาบัณฑิตหรือเทียบ เท่าจะต้องเรียนรายวิชาทั้งหมด
อย่างน้อย 54 หน่วยกิต แล้วทำวิทยานิพนธ์

3.1.2 นิสิตที่มีวุฒิปริญญาโทบัณฑิตหรือเทียบ เท่าจะต้องเรียนรายวิชา
เพิ่มเติมให้ครบ 54 หน่วยกิต นับตั้งแต่เริ่มเรียนหลังปริญญาบัณฑิต แล้วทำวิทยานิพนธ์

3.2 แผน ข. แบ่งเป็น

3.2.1 นิสิตที่มีวุฒิปริญญาบัณฑิตหรือเทียบ เท่าจะต้องเรียนรายวิชาทั้งหมด
อย่างน้อย 30 หน่วยกิต แล้วทำวิทยานิพนธ์

3.2.2 นิสิตที่มีวุฒิปริญญาโทบัณฑิตหรือเทียบ เท่า อาจทำแต่วิทยานิพนธ์
ได้ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวของนิสิตผู้นั้นว่า สมควรจะให้เรียน
รายวิชาในเรื่องใดเพิ่มเติม

นิสิตหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิตจะต้องมีความรู้ภาษาต่างประเทศที่บัณฑิตวิทยาลัยรับรอง
แล้วอย่างน้อย 1 ภาษา โดยไม่นับหน่วยกิต และต้องผ่านการสอบของบัณฑิตวิทยาลัย

สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเข้าศึกษาชั้นปริญญาตรีบัณฑิตนั้น จะต้องเป็นผู้ที่สำเร็จ

การศึกษาชั้นปริญญาบัณฑิต หรือปริญญาโทบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นซึ่งให้ปริญญาที่เทียบเท่าปริญญาบัณฑิต หรือปริญญาโทบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีคุณสมบัติอย่างอื่น เพิ่ม เติมตามที่แต่ละภาควิชาและบัณฑิตวิทยาลัยจะกำหนดขึ้น เป็นรายปี (ระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย การศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2526: 3-7)

ในปีการศึกษา 2529 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ รวม 127 สาขาวิชา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530: 21) โดยจำแนกเป็น

1. ปริญญาตรีบัณฑิต 12 สาขาวิชา
2. ปริญญาโทบัณฑิต 93 สาขาวิชา
3. ประกาศนียบัตรบัณฑิต 22 สาขาวิชา

4. ความเป็นมาของบัณฑิตศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ซึ่งในปัจจุบันประกอบด้วย บัณฑิตวิทยาลัย และคณะต่าง ๆ รวม 15 คณะ อันได้แก่

1. กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ประกอบด้วย คณะแพทยศาสตร์ คณะทันตแพทย์ คณะสัตวแพทย์ และคณะเภสัชศาสตร์
2. กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบด้วย คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์
3. กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะอักษรศาสตร์
4. กลุ่มสาขาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย คณะครุศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี คณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์

นอกจากที่กล่าวแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมีสถาบันที่ทำการสอน 2 แห่ง คือ สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ และ สถาบันภาษา สถาบันวิจัย 6 แห่ง สถาบันบริการ 4 แห่ง และสถาบันสมทบอีก 2 แห่ง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข 2530: 24)

กล่าวเฉพาะการจัดการศึกษาทางสังคมศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจกล่าวได้ว่ามีรากฐานมาจากสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการ โรงเรียนมหาดเล็ก และโรงเรียนข้าราชการ

การพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามลำดับ และเมื่อมีการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ. 2459 ก็ได้รวมเอาวิชาการด้านการปกครอง อันได้แก่ แผนกกฎหมาย แผนกรัฐประศาสนศึกษา แผนกการทูต และแผนกพาณิชย์การ ตั้งขึ้นเป็นคณะรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อจัดการศึกษาด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งด้านการบริหาร กฎหมาย การทูต การพาณิชย์ และการคลัง และให้แผนกฝึกหัดครูสังกัดอยู่ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นการจัดการศึกษาทางสังคมศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะเริ่มแรกจึงมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่า เพื่อผลิตกำลังคนไว้ใช้ในราชการ และการจัดการศึกษาทางสังคมศาสตร์นี้ได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ปี พ.ศ. 2461 กระทรวงธรรมการได้ย้ายแผนกวิชาฝึกหัดครูของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ไปสังกัดในกรมศึกษาธิการ

ปี พ.ศ. 2471 แผนกวิชาฝึกหัดครูได้ย้ายกลับมาสังกัดคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง และได้เริ่มเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรครุมัธยม (ป.ม.)

ปี พ.ศ. 2472 มีพระบรมราชานุญาตให้ยกเลิกคณะรัฐประศาสนศาสตร์ตามคำกราบบังคมทูลของกระทรวงธรรมการ แต่ต่อมาสมุหเทศาภิบาลและข้าราชการฝ่ายปกครองจำนวนมากได้กราบบังคมทูลเสนอให้จัดการศึกษาสาขาวิชานี้ขึ้นอีก โดยให้ตั้งเป็นสำนักศึกษาวิชาข้าราชการพลเรือน เป็นแผนกวิชาที่ขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ขึ้น โดยโอนโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมและแผนกวิชาข้าราชการพลเรือน เข้าไว้ในคณะนี้ แต่ในปีเดียวกันนี้ได้มีการโอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ไปขึ้นกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

ปี พ.ศ. 2481 มีการก่อตั้งแผนกวิชาการบัญชีและพาณิชย์ขึ้นในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ปี พ.ศ. 2482 มีการเปิดสอนวิชาการหนังสือพิมพ์ระดับอนุปริญญาขึ้น เป็นครั้งแรกในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่ปรากฏว่าสอนได้รุ่นเดียวก็ต้องยุติลง และในปี พ.ศ. 2483 มีการเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรในภาคค่ำ แต่ต้องยุติลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง อีกเช่นกัน

ปี พ.ศ. 2483 แผนกวิชาการบัญชีและพาณิชย์ได้รับการยกฐานะขึ้น เป็นแผนกอิสระ
ที่ขึ้นตรงกับมหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2486 แผนกวิชาการบัญชีและพาณิชย์ได้รับการสถาปนาขึ้น เป็นคณะ
พาณิชยศาสตร์และการบัญชี ซึ่งหลักสูตรในระยะแรกเน้นด้าน เศรษฐศาสตร์ และในปีเดียวกันนี้
แผนกฝึกหัดครูคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้เปลี่ยนชื่อเป็นแผนกวิชาครุศาสตร์

ปี พ.ศ. 2491 ได้จัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจัดการศึกษาด้านการ
ปกครองและการบริหารประเทศ ส่วนคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้เปลี่ยนชื่อเป็น คณะ
อักษรศาสตร์และครุศาสตร์ เพื่อให้มีลิตฝึกหัดครูมีสิทธิรับปริญญาทางครุศาสตร์

ปี พ.ศ. 2494 เริ่มมีการจัดการศึกษาทางด้าน เศรษฐศาสตร์อย่างเป็นทางการ โดย
จัดตั้งเป็นแผนกวิชา เศรษฐศาสตร์ขึ้นในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

ปี พ.ศ. 2500 ได้แยกแผนกวิชาครุศาสตร์ออกจากคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์
แล้วสถาปนาขึ้น เป็นคณะครุศาสตร์

ปี พ.ศ. 2501 จัดตั้งแผนกวิชานิติศาสตร์ขึ้นในคณะรัฐศาสตร์

ปี พ.ศ. 2508 ยกฐานะแผนกวิชาการหนังสือพิมพ์ขึ้น เป็นแผนกอิสระสื่อสารมวลชน
และการประชาสัมพันธ์

ปี พ.ศ. 2513 มีการรวมวิชาการ เศรษฐศาสตร์ในแผนกวิชาการคลังของคณะรัฐ-
ศาสตร์ และแผนกวิชา เศรษฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี เข้าด้วยกันแล้ว ยก
ฐานะขึ้น เป็นคณะ เศรษฐศาสตร์

ปี พ.ศ. 2515 มีการจัดตั้งคณะนิติศาสตร์

ปี พ.ศ. 2517 ได้ยกฐานะแผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ขึ้น เป็น
คณะนิเทศศาสตร์

สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้านสังคมศาสตร์นั้น ปรากฏว่า เริ่มมีขึ้นครั้งแรก
เมื่อปี พ.ศ. 2498 โดยคณะรัฐศาสตร์ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิตในสาขา
วิชาการปกครอง และสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อนึ่งการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต-

ศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้นภายหลังจากที่มีการจัดตั้งบัณฑิต-
วิทยาลัยแล้ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนองตอบด้านกำลังคนที่มีความรู้และความสามารถทางวิชาการ
ระดับสูง ในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งประกาศใช้ครั้งแรก
ในปี พ.ศ. 2505 โดยเฉพาะบัณฑิตศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ ได้เปิดสอนทั้งในระดับประกาศน-
ียบัตรบัณฑิต ปริญญาโทบัณฑิต และปริญญาตรีบัณฑิต ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. ปริญญาตรีบัณฑิต เปิดสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 ในหลักสูตรปริญญา-
ครุศาสตร์ดุริยางค์บัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและแนะแนว ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ได้
เปลี่ยนเป็น สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ปี พ.ศ. 2524 มีการเปิดสอนในสาขาวิชาการวัดและ
ประเมินผลการศึกษา และในปี พ.ศ. 2525 ก็เปิดสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่ง
สาขาวิชา นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีครุศาสตร์ดุริยางค์บัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง เป็นครั้งแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้เปลี่ยนเป็นสาขาวิชารัฐศาสตร์
ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการจัดการศึกษาระดับดุริยางค์บัณฑิตทางสาขาสังคมศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 4 สาขา
วิชา

2. ปริญญาโทบัณฑิต เปิดสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2498 ในหลักสูตรรัฐศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง และสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าวแล้ว ต่อ
มาในปี พ.ศ. 2503 มีการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี
และสาขาวิชาพาณิชยศาสตร์ และภายหลังจากที่ก่อตั้งบัณฑิตวิทยาลัยแล้ว ได้มีการเปิดสอนหลัก-
สูตรและสาขาวิชาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จนในปัจจุบันมีสาขาวิชาที่เปิดสอนระดับปริญญาโทบัณฑิต
ทางสาขาสังคมศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 38 สาขาวิชา ซึ่งจำแนกตามคณะต่าง ๆ ได้ดังนี้

คณะครุศาสตร์	24 สาขาวิชา
คณะนิเทศศาสตร์	2 สาขาวิชา
คณะนิติศาสตร์	1 สาขาวิชา
คณะพาณิชยศาสตร์และการ-	
บัญชี	4 สาขาวิชา
คณะรัฐศาสตร์	6 สาขาวิชา
คณะเศรษฐศาสตร์	1 สาขาวิชา

3. ประกาศนียบัตรบัณฑิต เดิมเรียกว่า ประกาศนียบัตรชั้นสูง เปิดสอนครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2510 จำนวน 6 สาขาวิชา และในช่วงปี พ.ศ. 2514 - 2519 มีการเปิด เพิ่มขึ้นรวมเป็น 13 สาขาวิชา และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบันได้ยกเลิกสาขาวิชา ต่าง ๆ คงเหลือที่เปิดสอนเพียงสาขาวิชาการสอบบัญชีสาขาวิชาเดิมนั้น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ฝ่ายวางแผนและพัฒนา, หน่วยวิจัยสถาบัน 2516 : 56-64, 76-102; จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520 : 66-72, 76-82; 2530 ก : 21-25)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณวิมล ทิพย์สุน (2530) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย พบว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2477 ในสาขาวิชานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2482 ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยให้แผนกวิชาและคณะรับผิดชอบในการจัดการศึกษาทั้งหมด ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 1 ได้มีการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการควบคุมการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยหรือคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยรับผิดชอบการบริหารงาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดเกณฑ์การศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง ปริญญาโท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันเทียบเท่า และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ทบวงมหาวิทยาลัยได้เข้ามารับผิดชอบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทั้งหมดในระดับนโยบาย แต่คณะวิชาและมหาวิทยาลัยรับผิดชอบในด้านการดำเนินการ ซึ่งในปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 14 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 7 แห่ง สถานับการศึกษาระหว่างประเทศ 1 แห่ง และสถาบันสมทบในมหาวิทยาลัยอีก 1 แห่ง เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (ประกาศนียบัตรชั้นสูง) 119 หลักสูตร ปริญญาโท 398 หลักสูตร และปริญญาเอก 53 หลักสูตร มีนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาประมาณ 13,000 คน

สุนีย์ ช่างเจริญ (2527) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยจัดสรรที่เกี่ยวกับการบัณฑิตศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ ในทัศนะของนิสิตนักศึกษามหาบัณฑิต พบว่านิสิตนักศึกษามีความเห็นจำหลักสูตร และการสอนระดับบัณฑิตศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ช่วยให้มีคุณลักษณะที่รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความตั้งใจที่จะศึกษาและปรับปรุงงานให้ดีขึ้น รู้จักใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และสามารถศึกษาติดตามความรู้ความก้าวหน้าทางด้านวิชาการอยู่เสมอ สำหรับด้านการสอนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ให้ทำเป็นรายงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ วิจัย ทำให้นิสิตมีโอกาสศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ และปลูกฝังให้มีความรับผิดชอบต่องานและหน้าที่ของตนในสังคม สำหรับเนื้อหาวิชานั้นส่วนใหญ่เน้นทฤษฎีและความรู้ใหม่ที่ไม่เคยเรียนมา ส่วนด้านบริการทางวิชาการนิสิตนักศึกษาเห็นว่า ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอีกมาก ด้านความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษานั้น ปรากฏว่ามีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับต่ำมาก โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานวิจัยร่วมกับอาจารย์ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างนิสิตนักศึกษาด้วยกัน เองก็ยังอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน และจากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับนิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง พบว่า นิสิต นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความเห็นว่า หลักสูตรและการสอนช่วยให้เขามีคุณลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในข้างต้นสูงกว่า รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางวิชาการกับอาจารย์ในระดับที่สูงกว่านิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ส่วนในเรื่องของการได้รับการบริการทางวิชาการของนิสิตนักศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้มีความเห็นไม่แตกต่างกัน

ลักขณา วิสิษฐศรีศักดิ์ (2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการผลิตบัณฑิตสาขา สังคมศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า โดยเฉลี่ยนิสิตปริญญาตรีสำเร็จการศึกษาตามกำหนดเวลา หลังกำหนดเวลา และออกกลางคัน คิดเป็นร้อยละ 82.59, 7.78 และ 9.63 ส่วนนิสิตปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 20.98, 33.17 และ 45.85 ตามลำดับ สำหรับค่าใช้จ่ายต่อหัวต่อปี โดยเฉลี่ย 12 ปี คือระหว่างปีงบประมาณ 2513 - 2524 พบว่านิสิตปริญญาตรี มีค่าใช้จ่ายต่อหัวโดยเฉลี่ย 6,755 บาท คิดเป็นงบดำเนินการ 5,408 บาท และงบลงทุน 1,347 บาท ในขณะที่นิสิตปริญญาโท (ยกเว้นคณะนิติศาสตร์) มีค่าใช้จ่ายต่อหัวต่อปีโดยเฉลี่ย 10,382 บาท คิดเป็นงบดำเนินการ 8,322 บาท ค่าลงทุน 2,060 บาท และจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี และปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความสูญเสียเปล่าเกิดขึ้นจากการที่นิสิตเรียนสำเร็จช้ากว่าเวลาที่กำหนด และจากการที่นิสิตออกจากมหาวิทยาลัยกลางคันก่อนที่จะเรียนสำเร็จ โดยเฉพาะการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทมีความสูญเสียเปล่าสูงที่สุด

อุทุมพร ทองอุไทย และทองอินทร์ วงศ์ไธสง (ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 133-136) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณาจารย์และนิสิตเกี่ยวกับการสอนระดับ

บัณฑิตศึกษาในคณะครุศาสตร์ ผลปรากฏว่านิสิตบัณฑิตศึกษาให้ความเห็นว่าการสอนที่อาจารย์บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ ปฏิบัติกันมาก 5 อันดับแรก เรียงลำดับความมากน้อยได้ดังนี้

1. มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
2. สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง
3. ส่งเสริมการอภิปรายอย่างเสรี
4. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนชัดเจน
5. นำเนื้อหาสำคัญมาสอน

สำหรับการสอนตามอุดมคตินั้น นิสิตให้ความเห็นตามอุดมคติ 5 อันดับแรกคือ

1. มีความรู้ทันสมัย กว้างขวาง ถูกต้อง
2. อธิบายความคิดนามธรรม และทฤษฎีได้แจ่มแจ้ง
3. มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี
4. นำเนื้อหาสำคัญมาสอน
5. ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม

ส่วนความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ พบว่า ผู้ตอบได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนที่ปฏิบัติอยู่ เป็นจำนวนมาก 5 อันดับแรกคือ

1. มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
2. นำเนื้อหาสำคัญมาสอน
3. มีความสนใจและสนุกในการสอน
4. ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม
5. บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา

นอกจากนี้ คณาจารย์บัณฑิตศึกษาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนตามอุดมคติ เรียงตามลำดับความสำคัญคือ คณาจารย์ควร

1. มีความรู้เกี่ยวกับ เนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวาง และถูกต้อง
2. ขวนขวายหาความรู้ให้กับตนเอง

3. มีการเตรียมการสอนอย่างดี
4. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนให้ชัดเจน
5. สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง

ความคิดเห็นของคณาจารย์ต่อสภาพการเรียนการสอนที่เป็นจริง และอุดมคติมีความสัมพันธ์กัน 0.04438 แสดงว่า ความคิดเห็นต่อลักษณะการเรียนการสอนที่เป็นจริงไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนการสอนที่ควรจะเป็น

จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตกับอาจารย์เกี่ยวกับลักษณะการสอนที่เป็นจริงพบว่า อาจารย์และนิสิตมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในหัวข้อดังต่อไปนี้

1. อธิบายความคิดนามธรรมและทฤษฎีได้แจ่มแจ้ง
2. ใช้ตัวอย่างข้อเปรียบเทียบและความจริงในการอธิบายได้เหมาะสม
3. ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม
4. มีความสนใจและสนุกในการสอน
5. จูงใจให้นิสิตทำงานอย่างดีที่สุด
6. สะท้อน (feed back) ผลการเรียนกลับไปสู่นิสิต
7. ให้งานและการบ้านอย่างเหมาะสม
8. มีการเตรียมการเรียนการสอนอย่างดี

ส่วนความคิดเห็นของนิสิตกับอาจารย์เกี่ยวกับลักษณะการสอนในอุดมคติ พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นร่วมกัน เรียงตามลำดับความสำคัญที่ควรจะเป็นได้ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาทันสมัย กว้างขวาง และถูกต้อง
2. มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี
3. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนให้ชัดเจน
4. สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง
5. อธิบายความคิดนามธรรม และทฤษฎีได้แจ่มแจ้ง

จากผลงานวิจัยทั้ง 2 ฉบับ สามารถสรุปลักษณะการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดังนี้คือ คณาจารย์ยอมรับว่าลักษณะการสอนที่เป็นอยู่ไม่ใช่

แบบฉบับลักษณะการเรียนการสอนที่ตนต้องการจะเป็น และขณะเดียวกันทั้งคณาจารย์และนิสิตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นคล้ายคลึงกัน

นอกจากการเรียนการสอนแล้ว ส่วนที่สำคัญมากสำหรับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคือการวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่ง สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และ ศิริชัย กาญจนวาสี (ในโพธิ์ชัย ลินลารัตน์, บรรณาธิการ 2523: 212-215) ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของการทำวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต โดยศึกษาจากคณาจารย์บัณฑิตศึกษา จำนวน 21 ท่าน ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าภาควิชา 8 ท่านและนิสิตบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ที่สอบวิทยานิพนธ์ผ่านแล้วจำนวน 34 คน ในปีการศึกษา 2520 จากทุกแผนกวิชา ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพและการงานของกลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ปฏิบัติการกิจของอาจารย์มหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ทางด้านการสอน การวิจัย การบริหาร บริการชุมชน และยังทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิตโดยเฉลี่ย 6 คนต่อปี และนิสิตโดยเฉลี่ยประมาณ 4 คน สามารถสำเร็จการศึกษาทันเวลา ซึ่งนิสิตประเภทนี้พบว่า ประมาณ ร้อยละ 73 ไม่ได้ทำงานอื่นเลยขณะทำวิทยานิพนธ์ และกลุ่มตัวอย่างนิสิตมีความเห็นว่าโดยทั่วไปหลักสูตรดีแล้วแต่ยังขาดความพร้อมทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติ

2. เกี่ยวกับการได้มาซึ่งหัวข้อวิทยานิพนธ์

กลุ่มตัวอย่างนิสิตส่วนใหญ่ได้หัวข้อวิทยานิพนธ์ที่ตรงกับความสนใจ โดยได้จากการเรียนวิชาต่าง ๆ มากที่สุด รองลงมาได้จากโครงการวิจัยของอาจารย์ คิดเอง อาจารย์เสนอแนะและอ่านจากวารสารหรือวิทยานิพนธ์

3. สภาพปัจจุบันของการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.1 อาจารย์เกินกว่าครึ่งได้รับนิสิตในความดูแลจากการมอบหมายตามความเหมาะสมประมาณ 1 ใน 3 และได้มาโดยการมอบหมายประกอบความเห็นของนิสิตมีเพียงร้อยละ 10 ที่นิสิตสามารถเลือกอาจารย์ที่ปรึกษาเองโดยอิสระ ในทำนองเดียวกัน นิสิตส่วนใหญ่ (70%) รายงานว่าได้อาจารย์ที่ปรึกษาโดยการมอบหมายตามความเหมาะสม รองลงมาคือนิสิตเลือกเองและโดยการมอบหมายประกอบความคิดเห็น

3.2 กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ส่วนใหญ่ให้คำปรึกษาแก่นิสิตเป็นรายบุคคล โดยมี การ

นิตหมายล่วงหน้า

3.3 กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ ร้อยละ 74 ให้แนวทางในการเขียนและให้นิสิคเขียนวิทยานิพนธ์เอง รองลงมาไม่มีใครแนะนำในการเขียน และส่วนน้อยที่ชี้บอกและวางแนวทางในการเขียนให้นิสิคตั้งแต่ต้น

3.4 คุณภาพของอาจารย์ที่ปรึกษาให้ทัศนะของนิสิค พบว่า อาจารย์ที่ปรึกษามีคุณภาพดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสามารถ คุณภาพของคำนิเทศก์และทัศนคติต่อเรื่องที่ควบคุม ความตรงต่อเวลา แต่ระยะเวลาที่ให้คำปรึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

4. กระบวนการอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนิสิค

กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ ร้อยละ 76.19 มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์อย่างถูกต้อง และทั้งหมดมีความเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ยืดเยื้อควรให้ความเป็นอิสระทางวิชาการแก่แผนกวิชาให้มากยิ่งขึ้น

5. การวางแผนและปัญหาทางวิชาการ

พบว่ากลุ่มตัวอย่างนิสิคส่วนใหญ่ ร้อยละ 85 วางแผนการทำวิทยานิพนธ์เฉพาะบางขั้นตอนเท่านั้น ปัญหาที่นิสิคประสบมากที่สุดคือ การวิเคราะห์ข้อมูล รองลงมาได้แก่การเก็บข้อมูล และการเขียนวิทยานิพนธ์ตามลำดับ

6. การพิมพ์วิทยานิพนธ์

กลุ่มตัวอย่างนิสิค ร้อยละ 56 นำวิทยานิพนธ์ไปพิมพ์ที่สำนักพิมพ์เอกชน โดยเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 1,000 - 2,000 บาท ใช้เวลาในการพิมพ์ไม่เกิน 3 สัปดาห์

7. วิธีการและระยะเวลาที่ใช้ในการสอบวิทยานิพนธ์

7.1 กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ส่วนใหญ่รายงานว่า ไม่มีเกณฑ์กลางในการพิจารณาผลการสอบวิทยานิพนธ์

7.2 ระยะเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์ ค่อนข้างน้อยกว่าครึ่งชั่วโมงจนถึงมากกว่า 2 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ใช้เวลาตั้งแต่ 1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง

8. ระยะเวลาที่นิสิคใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

กลุ่มตัวอย่างนิสิคใช้เวลาโดยเฉลี่ย 5 เดือนครึ่ง โดยใช้เวลาส่วใหญ่ในการค้น

วรรณคดีหรืองานเขียนที่เกี่ยวข้อง การเขียนวิทยานิพนธ์ และการพิมพ์วิทยานิพนธ์ รองลงมา ได้แก่ การเก็บข้อมูล การอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์

9. เหตุผลที่นิสิตไม่สามารถทำวิทยานิพนธ์เสร็จทันเวลาใน 1 ภาคการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างอาจารย์เห็นว่า นิสิตมีงานประจำจึงไม่มีเวลาทำวิทยานิพนธ์ รองลงมาได้แก่ การเสียเวลาหาหัวข้อวิทยานิพนธ์ มีปัญหาทางสถิติและหลักการวิจัย

10. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรเกี่ยวกับระเบียบข้อปฏิบัติบางประการ

10.1 อัตราส่วนของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อนิสิต เท่ากับ 1 : 5 กลุ่มตัวอย่างอาจารย์มีความเห็นเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายหนึ่งว่าเหมาะสมดีแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าน่าจะขึ้นอยู่กับภาระงานของอาจารย์เป็นสำคัญ แต่นิสิต ร้อยละ 6 เห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว

10.2 ระบบประเมินผลวิทยานิพนธ์ S - U พบว่า จำนวน 2 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างอาจารย์และนิสิต ทราบระบบนี้เท่ากัน สำหรับกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ที่ทราบระบบนี้ครั้งหนึ่ง เห็นด้วยและอีกครั้งไม่เห็นด้วย ส่วนนิสิตเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

10.3 ค่าตอบแทนการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ กลุ่มตัวอย่างอาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่า ยังไม่เหมาะสม ควรคิดเป็นภาระงานสอนด้วย โดยคิดภาระงานการควบคุมวิทยานิพนธ์ 6 หน่วยกิต เป็น 1 หน่วยกิตการสอนปกติ

6. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย

ชนิดา รัชพลเมือง (2528 : 89-90) ได้กล่าวถึง การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนว่า การพิจารณาตัดสินใจ เรื่องใด เรื่องหนึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยข้อมูลผ่านการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการวางแผนหรือนโยบายนั้น ข้อมูลที่ใช้ยิ่งจำเป็นต้องเป็นข้อพิจารณาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ โดยตรง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้เกิดวิธีการวิจัยอนาคต (Futures Research) ขึ้นมากมายหลายวิธี และหนึ่งในวิธีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายได้แก่ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Techniques)

เทคนิคเดลฟายเริ่มใช้อย่างเป็นทางการเป็นระบบในปี พ.ศ. 2495 โดยกองทัพอากาศของสหรัฐอเมริกา และได้รับการพัฒนาโดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand cooperation) Olaf Helener และ Norman Dalkey ซึ่งบุคคลทั้งสองได้เขียนบทความเรื่อง "An

Experimental Application of the Delphi Method to The Use of Experts." ลงในวารสาร Management Science จนทำให้ เทคนิคเดลฟายแพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง (คณีย์ เพียรพุด 2528 : 64)

สำหรับความหมายของเทคนิคเดลฟายนั้น Anderson (1975 : 121) กล่าวว่า "เทคนิคเดลฟาย คือ วิธีการระดมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่ม เพื่อการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขและหาความเชื่อมั่นในการทำนายเกี่ยวกับอนาคต"

Linstone และ Turoff (1975 : 3) ให้ความหมายว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการสำหรับสร้างกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยอมให้สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนหรือทั้งกลุ่มรวมกัน เข้ามาเกี่ยวข้องกับภารกิจวิเคราะห์ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน และ นาดยา บิลันธนานนท์ (2526 : 141) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการคาดหวังแนวทางเลือกของอนาคตซึ่งอาจมีได้หลายแนวทาง ที่ทำโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ต้องการดูความเป็นไปได้ในอนาคต

นอกจากนั้น สุธรรม จันทรหอม (2525-2526 : 94) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นวิธีการประชุมแบบใหม่เพื่อประมวลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ แล้วนำเสนอผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจและวางแผน การระดมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญตาม เทคนิคเดลฟายนี้ ผู้เชี่ยวชาญทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดในสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เพราะไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ และ เป็นการสะดวกกว่าที่จะนำผู้เชี่ยวชาญมาประชุมและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง

กล่าวโดยสรุป เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคในการวิเคราะห์แบบหนึ่งที่ได้รับการประดิษฐ์และพัฒนาขึ้นมาสำหรับใช้ในการวิจัยเพื่ออนาคตโดยเฉพาะ และอาจกล่าวได้ว่าเทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับกำหนดโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้บรรลุผลในการพิจารณาปัญหาที่ซับซ้อนมาก ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาในอนาคตซึ่งเป็นปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน เกินกว่าที่คนใดคนหนึ่งจะสามารถวิเคราะห์ได้ถ้าถูกรอบคอบมากพอ (เทียนฉาย กิระนันท์ 2529 : 122)

ส่วนกระบวนการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนั้น ชนิดา รัชพลเมือง (2528 : 91-

96) ได้กล่าวไว้โดยสรุปดังนี้

1. การกำหนดปัญหาที่จะศึกษานั้นควรจะ เป็นประเด็นปัญหาที่จะนำไปสู่การวางนโยบายหรือการคาดการณ์ในอนาคต รวมทั้งการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ หรือประเด็นปัญหาที่มุ่งหาความเห็นสอดคล้องต้องกัน เพื่อแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติงาน หรือเพื่อสรุปเป็นหลักการ แนวคิดร่วมกัน อันเป็นปัญหาเชิงคุณลักษณะที่ไม่อาจได้คำตอบโดยอาศัยการศึกษาด้วยวิธีการเชิงสถิติ

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก เพราะความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยขึ้นอยู่กับคำตอบของผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมาว่าจะสามารถให้คำตอบที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงควรเป็นผู้ที่รอบรู้และรู้ลึกในประเด็นที่ศึกษาอย่างจริงจัง เช่น อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน เป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา เป็นต้น สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มและประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามจากการวิจัยของ Thomas T. Macmillan (อ้างถึงใน เกษม บุญอ่อน 2522: 28) พบว่า หากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไปอัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมาก ดังปรากฏในตารางที่ ดังนี้

ตารางที่ 1 การลดลงของความคลาดเคลื่อนและจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (panel size)	การลดลงของความคลาดเคลื่อน (error reduction)	ความคลาดเคลื่อนลดลง (net change)
1 - 5	1.20 - 0.70	0.50
5 - 9	0.70 - 0.58	0.12
9 - 13	0.58 - 0.54	0.04
13 - 17	0.54 - 0.50	0.04
17 - 21	0.50 - 0.48	0.02
21 - 25	0.48 - 0.46	0.02
25 - 29	0.46 - 0.44	0.02

3. ลักษณะแบบสอบถามของการวิจัย แบบสอบถามจำเป็นต้องมีหลายชุดเพราะต้องใช้ความคิดเห็นที่มั่นใจแน่นอนของผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้นจึงต้องมีการถามซ้ำหลายครั้งหลายหน โดยในขั้นแรกผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบ (frame) ของการวิจัย ซึ่งอาจได้มาจากการวิจัยแล้วจึงนำมาสร้างแบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย และมักจะเป็นคำถามปลายเปิด

แบบสอบถามรอบที่สอง ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามรอบแรกจะถูกนำมารวบรวมเป็นข้อกระทงในลักษณะมาตราประเมินค่า ซึ่งอาจเป็นสเกลตั้งแต่ 1 - 5 หรือ 1 - 6 หรือ 1 - 7 แล้วแต่ความเหมาะสม การประเมินค่าในแบบสอบถามรอบนี้จะเน้นการจัดลำดับความสำคัญหรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ หรือข้อความที่กำหนดขึ้น เป็นข้อกระทง

แบบสอบถามรอบที่สาม โดยปกติจะประกอบด้วยประโยคหรือข้อความเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่สอง แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญทราบความคิดเห็นของกลุ่ม โดยแสดงตำแหน่งของฐานนิยม (Mode) หรือ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อความ รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ตอบในแบบสอบถามรอบที่สอง ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือน หรือความแตกต่างของคำตอบของตน เมื่อเทียบคำตอบของกลุ่มและอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน และถ้าคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญจะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย

แบบสอบถามรอบที่สี่ มีลักษณะ เช่นเดียวกับแบบสอบถามรอบที่สาม

โดยปกตินิยมใช้แบบสอบถามเพียง 3 รอบ แต่การจะกำหนดว่าควรมีแบบสอบถามรอบที่สามหรือสี่หรือไม่ ควรพิจารณาพิสัยระหว่างควอไทล์ประกอบด้วย หากพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงน้อยมาก กล่าวคือพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก ก็อาจยุติกระบวนการวิจัยลงได้

4. การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องติดต่อขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญให้ตอบแบบสอบถามทุกกรอบ และการเว้นช่วงระหว่างระยะเวลาการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบไม่ควรเว้นระยะนานเกินไป เพราะอาจทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในความคิด สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็น เรื่อง การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Central Tendency) อันได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัธยฐาน (Median) หรือ ค่าเฉลี่ย (Mean)

เพื่อแสดงตำแหน่งความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และใช้ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) เพื่อพิจารณาการกระจายของความคิดเห็น นอกจากนั้นจะต้องพิจารณาเหตุผลของคำตอบซึ่งผู้เชี่ยวชาญระบุไว้ประกอบกันด้วย ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงควรแยกการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นฉันทามติ หรือข้อคิดเห็นร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลที่ไม่เป็นฉันทามติด้วย

การนำเทคนิคเดลฟายไปใช้นั้น ผู้วิจัยควรคำนึงถึงจุดเด่นและจุดด้อยของ เทคนิคเดลฟายด้วย ซึ่ง ดนัย เพียรพูน (2528: 66-67) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. จุดเด่นของเทคนิคเดลฟาย

1.1 สามารถใช้ในการรวบรวมหาความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่ต้องจัดให้มาพบกัน เพราะเป็นการสิ้นเปลืองมาก และยากที่จะกระทำได้อีกเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต่างมีภาระหน้าที่การงานมากอยู่แล้ว

1.2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนเป็นอิสระ และไม่มีอิทธิพลหรือผลกระทบจากผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ

1.3 คำตอบที่ได้รับมีความเชื่อถือได้ของข้อมูลค่อนข้างสูง เพราะผ่านการวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนมาหลายครั้ง

1.4 สามารถนำไปปรับใช้ได้กับผู้เชี่ยวชาญจำนวนมาก โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์

1.5 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการค่อนข้างต่ำ

2. จุดด้อยของเทคนิคเดลฟาย

2.1 ความเชื่อถือได้ของการวิจัยขึ้นอยู่กับวิธีการหรือเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ เป็นสำคัญ

2.2 การให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามหลายรอบอาจทำให้ขาดความร่วมมือ ความ เบื่อหน่าย ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อถือได้ของข้อมูล

2.3 ระยะเวลาในการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบถ้าทิ้งช่วงห่างกันนานเกินไป อาจทำให้ข้อมูลขาดความต่อเนื่องได้